

**ЗАВДАННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗКРИТТІ Й РОЗСЛІДУВАННІ
ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ**

В статті розглядаються питання щодо основних завдань судово-економічних експертиз, їх ролі й місця у розкритті злочинів в економічній сфері.

Ключові слова: економічні злочини, судова експертиза, завдання експертизи.

В статье рассматриваются вопросы, раскрывающие основные задачи судебно-экономических экспертиз, их роли и места в раскрытии преступлений в экономической сфере.

Ключевые слова: экономические преступления, судебная экспертиза, задачи экспертизы.

There are the questions in the article that reveal the main tasks of the forensic expertise, role and place in counteracting crime in the economic sphere.

Key words: economic crime, forensic expertise, tasks of expertise.

Вступ. Економічні злочини вчиняються суб'єктами у процесі здійснення ними професійної управлінської або фінансово-господарської діяльності й мають вираз в недотриманні норм і правил, що її регламентують. Як правило, сліди злочинної діяльності знаходять своє відображення у відповідних документах, котрими ця діяльність оформлюється й супроводжується. Економічні злочини латентні, доволі часто вони маскуються зовнішньо звичайними і на перший погляд законними господарськими угодами. Також необхідно враховувати й те, що такі правопорушення вчиняють, як правило, з використанням прийомів, направлених на викривлення й фальсифікацію результатів діяльності суб'єкта господарювання. В зв'язку з цим неабияке місце в розслідуванні кримінальних проваджень про економічні злочини мають експертні дослідження, що засновані на використанні прийомів та методів діагностики фінансово-господарського стану підприємства. З прийняттям у 2001 р. нового КК України були законодавчо визначені нові види протиправних дій у сфері господарської діяльності, за які передбачена кримінальна відповідальність. Змінилися й конкретизувалися диспозиції статей КК, що у свою чергу викликало потребу використання спеціальних знань при виявленні і розслідуванні таких злочинів: незаконна дія з документами на перерахування грошових коштів, платіжними картками й іншими засобами доступу до банківських рахунків; порушення законодавства про бюджетну систему України; фіктивне банкрутство; доведення до банкрутства; легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. Виявленню й розкриттю злочинів в економічній сфері буде сприяти правильне застосування суб'єктами кримінального провадження спеціальних знань в галузі бухгалтерського, фінансового й податкового обліку, економіки й управління виробництвом, фінансів й кредиту, податків й оподаткування, банківської справи, аналізу фінансово-господарської діяльності, економіки праці, особливостей випуску, обігу цінних паперів.

Метою даної статті є визначення завдань і предмета судово-економічних експертиз й висвітлення їх можливостей в практиці з розкриття й розслідування економічних злочинів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Закономірності слідоутворення, пов'язані з виконанням операцій в галузі документообігу, банківськими операціями, функціонуванням технологій виробництва, обліку й звітності, організаційно-управлінських дій, несанкціонованого "скачування" інформації тощо, тобто закономірності виникнення слідов економічних злочинів досліджені в наукових працях криміналістів С.П.Голубятнікова, М.К.Камінського, В.П.Кубанова, О.Ф.Лубіна, М.М.Лисова, В.В.Лисенка, П.В.Цимабала та ін.

Відповідно до сучасної юридичної доктрини, спеціальні знання – це знання не загальновідомі, які не мають масового поширення і якими володіє обмежене коло фахівців. У широкому смислі слова фахівець – це особа, яка володіє спеціальними знаннями і може набувати різного процесуального статусу, тобто може брати участь у кримінальному процесі і як спеціаліст, і як експерт. З криміналістичної точки зору, спеціальні економічні знання слід вважати засобом виявлення та розпізнавання ознак взаємодії події злочину з економічною системою та її окремими ланками. Адаптація окремих положень конкретних економічних галузей знань, таких як бухгалтерський облік, банківська справа, ревізія, аудит до потреб розслідування злочинів, а також інтеграція економічних та криміналістичних знань є обов'язковою передумовою підвищення ефективності боротьби з економічними злочинами. З цього приводу С.С.Чернявський цілком слушно підкреслює, що, наприклад, спеціальні економічні знання експерта, які використовують для вирішення ключових питань у справах про злочини у сфері банківського кредитування, не можуть бути зведені винятково до бухгалтерських, а вимагають застосування можливостей усього класу економічних експертиз [1, 15].

Виклад основного матеріалу. При розслідуванні економічних злочинів слідчим, прокурором, судом використовується допомога як спеціалістів, так і експертів, до того ж, і спеціалісти, і експерти можуть бути фахівцями, що обізнані в тій самій галузі економічних знань, крім того, вітчизняне кримінальне

законодавство не містить заборони залучати як експерта ту саму особу, що брала участь в провадженні як спеціаліст. Відмінності між спеціалістом і експертом можна розглядати в різних аспектах чи в різній площині вирішуваних питань. Це може стосуватися мети залучення спеціаліста або експерта до досудового розслідування чи судового розгляду кримінального провадження; кола завдань, які ними розв'язуються; форм участі в кримінальному процесі; застосованих методів досліджень; фактичних підстав для прийняття рішення; процесуального статусу результатів роботи спеціаліста чи експерта.

Проведення судово-економічних експертиз є однією з форм використання спеціальних економічних знань в кримінальному судочинстві і має важливе значення для розслідування злочинів, оскільки результати економічного дослідження у вигляді висновку судового експерта є одним з джерел доказів у кримінальному провадженні, що має об'єктивний характер і відображає кореляційні зв'язки з метою кримінального процесу щодо встановлення об'єктивної істини у конкретному кримінальному провадженні та його вирішення по суті. Аналіз процесу доказування в судочинстві як окремого випадку пізнання вказує на те, що розв'язання переважної більшості проблемних ситуацій, які виникають в процесі правового регулювання, потребує опори на ґрунтовні, досконалі знання. Збирання доказових фактів у ході судового пізнання за допомогою спеціальних знань набуває сьогодні великої авторитетності й надійності, а надто в тих випадках, коли такі знання використовуються у формі експертизи. Судово-економічна експертиза як і будь-яка інша судова експертиза призначається органами досудового розслідування чи судом для вирішення завдань, які пов'язані з предметом доказування. Експертні завдання, що витікають з завдань кожного конкретного злочину, перебувають у певній безпосередній або опосередкованій залежності від сукупності ознак, які характеризують злочин.

Відповідно до п. 1 ст. 242 КПК України, експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Судові експертизи є специфічним засобом встановлення доказів у кримінальному судочинстві. Вони характеризуються такими основними ознаками: використання спеціальних знань; проведення дослідження з метою встановлення обставин, які мають важливе значення для вирішення провадження; процесуальна форма призначення та проведення експертизи; оформлення результатів у спеціальному процесуальному документі; безпосереднє дослідження об'єктів експертизи [2, 210]. Судова експертиза як форма реалізації спеціальних знань має важливе значення для характеристики обставин, вже встановлених за кримінальним провадженням, виявлення нових обставин, а також для розслідування злочинів й прийняття обґрунтованих рішень в ході судового розгляду.

Висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи (п. 1 ст. 101 КПК України). Судову експертизу від експертиз, що здійснюються в інших сферах людської діяльності відрізняють такі ознаки: підготовка матеріалів на експертизу, призначення і проведення її із дотриманням спеціального правового регламенту, що визначає права і обов'язки експерта, суб'єкта, котрий призначив експертизу та учасників кримінального процесу; проведення дослідження, заснованого на використанні спеціальних знань в різноманітних галузях науки, техніки, мистецтва або ремесла; формулювання висновку, що має статус джерела доказів у справі. Відповідно до ст. 244 КПК, слідчий суддя за результатами розгляду клопотання має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам, якщо особа, що звернулася з клопотанням, доведе, що: для вирішення питань, що мають істотне значення для кримінального провадження, необхідне залучення експерта. До ухвали слідчого судді про доручення проведення експертизи включаються запитання, поставлені перед експертом особою, яка звернулася з відповідним клопотанням.

В багатьох наукових джерелах не дається відмінностей між бухгалтерськими та фінансово-економічними дослідженнями, їх доволі часто просто називають бухгалтерськими. На нашу думку, термінологічно це не зовсім виправдано. Дійсно, історично першою була створена та розвивалася судово-бухгалтерська експертиза (експертиза облікових записів), дещо пізніше до неї додали планово-економічні дослідження. Проте в результаті проведених останнім часом економічних реформ, переходу до ринкових умов господарювання планово-економічна експертиза втратила свою актуальність, але суттєво виросла потреба в проведенні фінансово-економічних експертних досліджень. В даний час об'єднуючою назвою слугує термін "судові економічні експертизи", що складається з двох родів – судово-бухгалтерських та судових фінансово-економічних експертиз.

Проблема класифікації судово-економічних експертиз є доволі актуальною, оскільки має не лише теоретичне значення для розроблення і вдосконалення теорії судової експертизи, але й слугує основою для розроблення експертних методик, робить об'єктивним процес експертного дослідження і слугує основою для формулювання висновку експерта та його оцінки органами розслідування й судом як джерела доказів. Практика розслідування та розгляду судами економічних злочинів вказує на те, що слідчі, а в багатьох випадках і судді не достатньо інформовані щодо класів, родів експертизи судово-економічної експертизи. Доволі часто питання, які ставлять на її вирішення, виходять за межі спеціальних знань експерта, що вказує на проблемність визначення особою, яка призначає експертизу, роду та виду судово-економічної експертизи. Немає єдності в підходах до визначення роду судово-економічної експертизи і серед науковців, що зумовлено відсутністю єдиного науково-обґрунтованого підходу до класифікації експертиз, наявністю розбіжностей у формулюванні предмета та об'єкта судової економічної експертизи.

За напрямками досліджень економічна експертиза поділяється на бухгалтерську, фінансово-економічну і фінансово-кредитну та включає відповідно дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності, дослідження документів фінансово-кредитних операцій. Предмет судово-бухгалтерської експертизи – це відображені в документах бухгалтерського та податкового обліку господарські операції, що стали об'єктом розслідування або судового розгляду і відносно яких експерт дає висновок з поставлених на його вирішення питань. Н.В.Водоп'ян вважає, що предмет фінансово-економічної експертизи – це відображена в документах інформація щодо фінансово-економічних показників діяльності підприємства, акціонування, банкрутства, орендних відносин, цільового використання бюджетних коштів, які стали об'єктом розгляду судово-слідчими органами і відносно яких поставлені питання на вирішення експерта. Предметом фінансово-кредитної експертизи є відображені в документах господарські операції банків і підприємств при взаємовідносинах з банками, що стали об'єктом розгляду судово-слідчими органами, відносно яких поставлені питання на вирішення експерта. Від правильного визначення предмета експертизи залежить практична діяльність експерта, межі його компетенції в аспекті визначення кола питань, які він може вирішувати. Предмет експертизи – її суттєва ознака, котрою визначаються природа та джерела знань експерта будь-якої спеціальності [3, 464].

На нашу думку, всі різновиди судово-економічних експертиз досліджують один об'єкт – обліково-економічні операції. За такої ознаки судово-економічні експертизи можна класифікувати на експертизу облікового процесу та експертизу економічних операцій. Предметом експертизи облікового процесу виступають закономірності інформаційного відображення економічної діяльності в системі бухгалтерського обліку фактів господарської діяльності суб'єктів господарювання, котрі досліджуються для вирішення завдань, які виникають при розслідуванні злочинів економічної спрямованості. Об'єктами такої експертизи виступають факти господарської діяльності та облікова процедура. Предметом експертизи економічних операцій виступають закономірності інформаційного відображення економічної діяльності в системі економічних показників та іншої обліково-економічної інформації, яка розкриває зміст економічних операцій, що досліджуються для вирішення завдань з розкриття й розслідування економічних злочинів. Об'єктами такої експертизи є економічні операції.

Як і за кримінальними провадженнями про злочини будь-якої категорії, під час розслідування злочинів в сфері економіки повинні бути доведеними обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, що передбачено ст. 91 КПК України, зокрема подія кримінального правопорушення, вид і розмір шкоди ним завданої, обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого правопорушення, а також і ті обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності. Особливістю розслідування злочинів досліджуваної категорії є те, що значна частина з них може бути дослідженою і доказаною лише з використанням спеціальних знань. Окреме значення має використання знань в галузі судової бухгалтерії, завдяки використанню яких і вдається доказати обставини, що підлягають обов'язковому доказуванню.

Однією з особливостей вчинення злочинів, пов'язаних із розкраданням матеріальних цінностей або грошових коштів є те, що вчиняються вони посадовими особами із використанням багатоходових комбінацій та супроводжуються приховуванням даних в документах бухгалтерського обліку. Для розкриття злочину та виявлення його ознак потрібно застосовувати комплекс науково-обґрунтованих ефективних методів перевірки і дослідження операцій з готівковими та безготівковими платежами. Окремі методи використання спеціальних бухгалтерських знань є важливими для удосконалення не лише практичних методів діяльності слідчих, а й теоретичних положень окремої криміналістичної методики розслідування певних видів чи груп злочинів у сфері економіки. Дослідження окремих методів використання спеціальних бухгалтерських знань, їх обґрунтування має здійснюватися як безпосередньо слідчим, прокурором, суддею, так і опосередковано за участю спеціалістів, якими виступають ревізори, аудитори, судові експерти.

Для перевірки і дослідження розрахунково-касових операцій з грошовими коштами і виявлення ознак злочинних дій тимчасовому вилученню підлягають касові книги з відривними листами, які слугують касовими звітами, прибуткові касові ордери з квитанціями до них, що видаються особами, які здають гроші до каси, витратні касові ордери, виписки банку, що відображають рух грошових коштів за розрахунковим рахунком, грошові чеки з корінцями до них, які зберігаються в банку, журнал реєстрації прибуткових і витратних касових ордерів, касові чеки, журнал касира. В зв'язку з цим С.Г.Єршомін цілком справедливо вказує на те, що окремі автори праць із криміналістики пропонують доволі скорочений перелік бухгалтерських документів, які підлягають перевірці і дослідженню, або ж посилаються на документи, які або не відносяться до обліку конкретних операцій, або обмежуються загальним терміном "документи" без вказівки на їх найменування [4, 1].

Окремими методами перевірки і дослідження даних в документах і записах бухгалтерського обліку під час дослідження касових і безготівкових платежів є нормативна, арифметична і формальна перевірка, зустрічна перевірка і взаємний контроль. Ці методи можуть застосовувати співробітники правоохоронних органів самостійно, але в переважній більшості складних ситуацій більшого ефекту можна досягти в разі використання допомоги спеціалістів бухгалтерів, які здійснюють інвентаризації, документальні ревізії або аудиторські перевірки, а також проводять дослідження в межах призначеної судово-бухгалтерської експертизи.

Працівники правоохоронних органів повинні зібрати необхідні документи, які підтверджують факт нестачі або надлишків грошових коштів у касі. До акту інвентаризації треба додавати виписки з наказів про призначення особи на певні посади, договори про матеріальну відповідальність відповідних осіб, виписки з їх трудових книжок та

характеристики, а також оригінали незаконних і таких, що викликають сумніви, документів обліку, касові звіти, розписки, власноручні пояснення касирів щодо причин виявлених по касі фактів нестачі, надлишків або розкрадання грошових коштів. Важливе значення має залучення спеціалістів для проведення документальної ревізії, провадження якої враховує той факт, що вже було проведено інвентаризацію грошових коштів у касі суб'єктом господарювання. З урахуванням результатів інвентаризації, під час ревізії або аудиторської перевірки можливим є встановлення на підставі аналізу розрахунково-касових документів ознак, які вказують на факти допущених зловживань з грошовою готівкою. Акти інвентаризації, ревізії або висновки аудиторської перевірки, що проведені до початку кримінального провадження, додаються до первинних матеріалів перевірки як вихідна бухгалтерська інформація, що має орієнтовне значення. На її підставі слідчий, прокурор повинні з'ясувати, чи є ознаки кримінально-караного діяння і чи є вони достатніми для початку кримінального провадження [5, 12].

Для здійснення повноцінної перевірки грошових чеків треба звертатися не лише за допомогою до спеціалістів в галузі бухгалтерського обліку, а й використовувати спеціальні криміналістичні знання. При цьому варто мати на увазі, що за грошовими чеками готівкові суми з розрахункового рахунку в банку можуть отримувати лише ті особи, які вказані в нотаріально завірненій картці із зразками відбитку печатки підприємства і підписів уповноважених на отримання грошей осіб. Для цього треба зв'язати печатки і підписи в кожному з чеків з відбитками печаток і підписами конкретних осіб. Окрему увагу слід приділяти перевірці чеків, на підставі яких здійснені розрахунки за придбаними товарами, повернуто борг за купівлю продукції в кредит. В разі дослідження чеків на пред'явника треба враховувати ту їх можливість, яка дає змогу продавцю в будь-який час через банк перевести безготівкові грошові кошти у готівку. У зазначених випадках можна встановити ознаки злочинів, які вказують на окремі обставини, зокрема: на необгрунтоване зарахування грошей на рахунки підставних організацій під виглядом начебто тих коштів, що надійшли за попередню оплату послуг; на переведення в готівку, що пов'язане з привласненням певних сум за фактично безготівковими платіжними документами [6, 26-27].

Слідчий, прокурор після здійсненої перевірки документів повинні провести підрахунок грошей, які надійшли до каси і видані через касу за кожний день і протягом всього періоду, що підлягає перевірці. Причини утворення виявлених розходжень по кожній із сум повинні пояснити керівник, головний бухгалтер і касир організації, до того ж такі пояснення кожен з них повинен давати окремо і бажано без попереднього ознайомлення з поясненнями інших осіб. Пояснення цих посадових осіб підлягають зіставленню з поясненнями і показаннями, що отримані під час допиту банківських службовців, які здійснюють обробку платіжних доручень по перерахуванню засобів за безготівковими платежами, а також чеків на видачу грошей готівкою на оплату відряджень, витрат на різноманітні закупівлі внутрішнього призначення тощо. Це дасть змогу встановити суб'єкта злочину, яким може бути як окрема службова особа, так і група осіб, що діяли за спільним умислом.

В разі виявлення і розслідування розкрадання готівкових коштів, що надійшли в касу від юридичних або фізичних осіб за куплені матеріальні цінності, перевірці підлягають картки складського обліку і витратні накладні для зіставлення їх з рахунками-фактурами і прибутковими касовими ордерами. З цією метою також здійснюють зіставлення даних у книгах складського обліку або карток обліку матеріалів із записами звіту касира за конкретний період. В такому разі можна встановити суперечності в реєстрації тієї самої операції у двох матеріально відповідальних осіб – касира і складівника. Наприклад, в документах буде зазначено, що зі складу відпущено матеріалів на суму більшу, ніж зазначено у розрахунково-касових документах, що, в свою чергу тягне за собою потребу здійснення зіставлення даних з документами покупця.

Судово-бухгалтерську експертизу за кримінальними провадженнями про злочини, пов'язані з розкраданням грошових коштів під час розрахунково-касових операцій призначають з метою не лише підтвердити або спростувати обгрунтованість висновків ревізії чи аудиторської перевірки, але й для визначення розміру фактично завданих матеріальних збитків, кола осіб, що винні в їх завданні, недоліків в організації бухгалтерського обліку і контролю, які мали місце в діяльності підприємства чи установи і сприяли вчиненню злочину. Експертному дослідженню підлягають бухгалтерські документи, які були джерелом аудиторської перевірки чи ревізії, а також встановлені після їх проведення факти і записи в обліку, що мають значення для кримінального провадження. Експерт-бухгалтер використовує формальну, нормативну, арифметичну перевірку, взаємний контроль, зустрічні перевірки взаємопов'язаних касових операцій. Зустрічною перевіркою прибуткових касових ордерів і квитанцій до них досліджують записи за конкретними фізичними чи юридичними особами, датами, сумами, підписами, штампами з надписами "отримано" або "погашено", звертаючи при цьому увагу на наявність підписок, дописок або виправлень. В залежності від конкретної ситуації і сутності обставин, що досліджуються під час кримінального провадження, на вирішення експерту-бухгалтеру можуть бути поставлені різноманітні питання, наприклад: чи правильно відображені касові операції з формування засновниками статутного капіталу; чи мали місце в діяльності організації порушення порядку ведення касових операцій з приймання і повернення грошових коштів; чи правильно відображені в касових документах операції з обліку і реалізації акцій; чи правильними є висновки ревізії щодо суми виявленої в касі підприємства нестачі або надлишків і щодо винних у їх завданні особах; які недоліки в організації бухгалтерського обліку, звітності, контролю сприяли утворенню і приховуванню збитків і заважали їх своєчасному виявленню тощо.

Для встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях про розкрадання грошових коштів із фонду заробітної плати слідчий, прокурор, суддя повинні вжити заходів до вилучення касової книги, касового звіту, табелів врахування робочого часу, нарядів на роботи, платіжних

відомостей, витратних касових ордерів, карток депонентів і трудових договорів. В такому випадку для комплексного дослідження зазначених документів і встановлення фактів зловживання, розкрадання та винних осіб, а також встановлення точної суми викрадених грошей доцільно призначати ревізії, а після їх проведення судово-бухгалтерські і почеркознавчі експертизи. На важливість своєчасного призначення зазначених ревізій та експертиз і використання спеціальних бухгалтерських знань вказував і О.Н.Колесниченко, звертаючи увагу на ймовірність втрати можливості з'ясування певного або іншого питання [7, 20].

Для встановлення випадків внесення до платіжних відомостей і витратних касових ордерів вигаданих осіб експерт-бухгалтер повинен зіставити прізвища осіб, які значаться в платіжних відомостях і витратних касових ордерах з заявами при прийом на роботу, наказами про зарахування працівників до штату організації чи підприємства, трудовими договорами (контрактами), договорами про матеріальну відповідальність, заявами на щорічні відпустки, надання матеріальної допомоги тощо. Під час проведення судово-бухгалтерської експертизи можна здійснити зіставлення особистих справ працівників підприємства з таблицями обліку робочого часу, нарядами на виконання робіт, платіжними відомостями, книгами реєстрації страхових свідоцтв пенсійного фонду. Під час аналізу таких документів експерт-бухгалтер може виявити обставини, що вказують на можливу причетність до участі в злочинній групі працівника відділу кадрів, який здійснює підробку документів, що складаються під час прийому громадян на роботу до підприємств і установ. В результаті перевірки кадрових документів можна встановити відсутність в секретаріаті підприємства чи установи наказу про прийом на роботу окремих осіб, тоді як у відділі кадрів такий наказ буде. На фіктивних наказах про прийом на роботу вигаданих осіб зазвичай або відсутні візи керівника, або підписи від імені керівника є підробленими. В деяких випадках може бути виявлено, що документи з прийому на роботу, такі як заява від імені конкретної особи, накази про зарахування, документи на нарахування і видачу заробітної плати є справжніми, але у відповідності до даних таблиць обліку робочого часу, нарядів на виконання робіт офіційно прийняті на роботу громадяни фактично ніяких робіт не виконували.

До завдань слідчого, прокурора, судді входить надання експерту-бухгалтеру на дослідження документів з обліку депонованої заробітної плати, зокрема платіжних відомостей, де в графі про отримання грошей є позначка касира "депоновано", а також карточки депонента і відомостей, в яких вказані суми заборгованості та їх видачі з посиланням на номери відповідних витратних документів. В деяких випадках депоновані суми видають на підставі доручень. В такому випадку і судово-бухгалтерському, і судово-почеркознавчому дослідженню підлягають як самі доручення на право отримання депонованих сум, так і витратні касові ордери чи поштові квитанції на переведення сум депонентської заборгованості, а також касові книги і звіти, в яких відображено операції з видачі депонованої заробітної плати.

Для доказування обставин вчинення злочинів, пов'язаних із порушенням бюджетного законодавства (ст.ст. 210, 211 КК України), у більшості випадків доцільно призначати судово-економічні експертизи. Призначенню такої експертизи передують складна слідча робота, котра містить в собі ретельне вивчення матеріалів документальної ревізії, виписку та вивчення додаткових документів, допити посадових та матеріально-відповідальних осіб, котрі брали участь в здійсненні фінансово-господарської діяльності підприємств, й інші слідчі дії. Предметом такої експертизи є фактичні дані, пов'язані з розподілом й використанням бюджетних засобів і грошових фондів підприємств, негативні відхилення в цих процесах й фінансовому плануванні, котрі впливали на фінансові показники й пов'язані з ними результати господарської діяльності, а також обставини, котрі сприяли скоєнню злочинів внаслідок недотримання фінансової дисципліни.

Розширення спектру економічних досліджень призвело до значного збільшення експертного навантаження. Враховуючи збільшення навантаження, а також різноманіття досліджень, які проводяться в експертних установах, основою для подальшого розвитку судово-економічної експертизи повинні бути такі напрями: розробка й впровадження в експертну практику в найбільш короткі строки методик дослідження з урахуванням змін діючого законодавства й постійної трансформації способів скоєння злочинів у сфері економіки; розвиток подальшої спеціалізації експертів шляхом створення в складі судово-економічних лабораторій підрозділів з конкретних видів досліджень; з метою більш якісної підготовки матеріалів для проведення судово-економічних експертиз залучати в окремих випадках експерта для участі в слідчих діях в якості спеціаліста, що дозволить оперативно визначати обґрунтованість акту документальної ревізії (перевірки), встановити, яку додаткову перевірку необхідно провести. Такий підхід дозволить підвищити якість експертних досліджень, значимість судово-економічної експертизи як одного з основних інструментів при розслідуванні економічних злочинів [8, 425].

Висновки. Отже, збирання й оцінка доказів за кримінальними провадженнями про економічні злочини зумовлює потребу використання різноманітних спеціальних знань, а конкретний спосіб застосування таких знань та або вибір певного виду судових експертних досліджень зумовлені як видом економічного злочину, так і способами його вчинення та наявними в розпорядженні органів досудового розслідування чи суду матеріалами.

Література

1. Чернявський С. С. *Методика розслідування злочинів у сфері банківського кредитування* : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / С. С. Чернявський. – К., 2002. – 20 с.
2. Лисенко В. В. *Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції* : (Теорія та практика). Монографія. / В. В. Лисенко. – К. : Логос, 2004. – 324 с.

3. Водоп'ян Н. Ф. Межі компетенції експерта при виконанні судово-економічних експертиз / Н. Ф. Водоп'ян // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник наукових праць / Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз. – Х.: Право, 2008. – Вип. 8. – С. 464-475.

4. Еремін С. Г. Методи перевірки та дослідження бухгалтерської інформації для встановлення доказательств по справам про злочини в сфері економіки / С. Г. Еремін // Аудит та фінансовий аналіз. – № 2. – 2007. – С. 1-8.

5. Кривенко Т. Дослідження витрат на цільові бюджетні кредити / Т. Кривенко, Э. Куранов // Законність. 1996. – № 8. – С. 10-15.

6. Голубятников С. П. Використання банківських документів при виявленні хищень в клієнтських організаціях: учеб. посібник / С. П. Голубятников. – Н. Новгород: Нижньгородський юридичний інститут МВД Росії, 1997. – 115 с.

7. Колесниченко А. Н. Наукові та правові основи дослідження окремих видів злочинів: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 / А. Н. Колесниченко. – Х., 1967. – 174 с.

8. Капустник К. В. О деяких тенденціях розвитку судово-економічних експертиз в сучасних умовах / К. В. Капустник, О. В. Анищенко // Теорія та практика судової експертизи та криміналістики. Вип. 4. – Х.: Право, 2004. – С. 421-425.

УДК 334.021

В. Остапенко

*аспірант кафедри банківської справи,
Харківський національний економічний університет*

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ

У статті виявлені причини та передумови виникнення публічно-приватного партнерства як виду економічних відносин. Проведено SWOT-аналіз реалізації ППП для кожного з його учасників. Проаналізовано існуючі трактування поняття «публічно-приватне партнерство» та запропоновано авторське визначення.

Ключові слова: *публічно-приватне партнерство, передумови, SWOT-аналіз, ключові особливості*

В статті виявлені причини та передумови виникнення публічно-частного партнерства як виду економічних відносин. Проведено SWOT-аналіз реалізації ППП для кожного з його учасників. Проаналізовані існуючі трактування поняття «публічно-частне партнерство» і запропоновано авторське визначення.

Ключевые слова: *публічно-частне партнерство, передумови, SWOT-аналіз, ключеві особливості*

The causes and conditions of public-private partnerships as a form of economic relations are identified. SWOT-analysis of the PPPs` implementation for each of its members is performed. The existing interpretations of the notion of "public-private partnership" and suggested the author's definition are analyzed.

Key words: *public-private partnerships, conditions, SWOT-analysis, key features.*

Вступ. В Україні за останні півтора десятиріччя спостерігається відставання від розвинених країн за всіма параметрами суспільного розвитку, і, як наслідок, відбувається зниження конкурентоспроможності економіки нашої країни, гальмування розвитку високотехнологічних галузей промисловості, зниження якості робочої сили, неможливість використання сучасних технологій інформаційних систем. Все це, в першу чергу, пов'язано із недостатніми обсягами фінансування, які не відповідають загальноприйнятим тенденціям. У державному бюджеті не вистачає коштів, які б дозволили забезпечити усі перетворення, необхідні для реформування країни, а збереження таких тенденцій в подальшому може призвести до остаточного вибуття України із числа економічно розвинутих країн світу. Одним з основних каналів розширення фінансових ресурсів й мобілізації необхідних коштів для розвитку економіки може стати публічно-приватне партнерство (ППП).

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Використання публічно-приватного партнерства як механізму фінансування пріоритетних галузей в різних країнах висвітлені в працях зарубіжних і українських вчених а також у численних законодавчих актах, нормативно-правових документах, програмних та аналітичних документах ОЕСР, Європейської Комісії та інших. Дослідженням явища публічно-приватного